

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ**

ПОЛІТИЧНА РЕГІОНАЛІСТИКА

**Методичні рекомендації
до семінарських занять
та самостійної роботи студентів
спеціальності 291 "Міжнародні відносини,
суспільні комунікації та регіональні студії"
другого (магістерського) рівня**

**Харків
ХНЕУ ім. С. Кузнеця
2021**

УДК [32+353]:378.016(07.034)
П50

Укладачі: О. М. Кузь
І. В. Жеребятнікова
Д. С. Коротков

Затверджено на засіданні кафедри філософії та політології.
Протокол № 1 від 25.08.2020 р.

Самостійне електронне текстове мережеве видання

Політична регіоналістика [Електронний ресурс] : методичні
П50 рекомендації до семінарських занять та самостійної роботи
студентів спеціальності 291 "Міжнародні відносини, суспільні
комунікації та регіональні студії" другого (магістерського) рівня
/ уклад. О. М. Кузь, І. В. Жеребятнікова, Д. С. Коротков. – Харків :
ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2021. – 47 с.

Подано методичні рекомендації до семінарських занять та самостійної роботи з усіх тем навчальної дисципліни, що сприятиме підвищенню рівня знань студентів, формуванню необхідних компетентностей із політичної регіоналістики.

Рекомендовано для студентів спеціальності 291 "Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії" другого (магістерського) рівня всіх форм навчання.

УДК [32+353]:378.016(07.034)

© Харківський національний економічний
університет імені Семена Кузнеця, 2021

Вступ

"Політична регіоналістика" є базовою навчальною дисципліною підготовки студентів за спеціальністю 291 "Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії". Під політичною регіоналістикою розуміється сукупність досліджень макрополітичних процесів на регіональному рівні, специфічних аспектів регіонального управління, фактичності відносин між центром і регіонами. За предметом свого аналізу політична регіоналістика є субдисципліною політичної науки.

Перетворення політичної регіоналістики на трендову складову сучасної політичної науки прямо пов'язане з процесами післявоєнної демократизації, комунітарною революцією, утворенням Європейського Союзу, а опосередковано – зі зміною пануючої парадигми територіально-державного устрою країн світу в бік децентралізації. Стала система національних держав стає "розмитою", плинною; відбувається процес часткової передачі суверенітету на наднаціональний та субнаціональний рівні. Регіональні підходи, дослідження регіоналізму стають затребуваною відповіддю на виклики глобалізації та територіального різноманіття.

Серед очікуваних результатів опанування навчальної дисципліни підкреслимо *формування у студентів знань та оволодіння ними аналітичними навичками в сфері сучасної політичної регіоналістики шляхом систематизованого вивчення концептуально-методологічних основ дослідження регіону та процесів регіоналізації, основних теорій організації просторово-територіальних систем, основ політичного районування й електоральної географії України.*

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

Експліцитним завданням навчальної дисципліни "Політична регіоналістика" є вивчення регіону як складного соціально-політичного явища. Регіон постає об'єктом вивчення низки суміжних навчальних дисциплін і наук, таких як регіональна економіка, політична географія, регіональна етнографія, регіональна соціологія, регіональне природокористування. Однак вивченням власне проблем політичного характеру: політичних режимів і практик у регіональному вимірі, регіональних політичних систем, культур тощо, – займається політична регіоналістика. Ця навчальна дисципліна передбачає використання міждисциплінарного підходу щодо вивчення світу "політичного" у регіональному вимірі.

Під політичною регіоналістикою мається на увазі сукупність досліджень макрополітичних процесів на регіональному рівні, специфічних аспектів регіонального управління, взаємовідносин між центром і регіонами.

Метою викладання навчальної дисципліни "Політична регіоналістика" є формування у студентів системи знань та аналітичних навичок у сфері сучасної політичної регіоналістики, цілісного уявлення про територіальні структури сучасних суспільств, теоретичні та практичні проблеми регіоналістики шляхом систематизованого вивчення концептуально-методологічних основ дослідження регіону та процесів регіоналізації, основних теорій організації просторово-територіальних систем, основ політичного районування та електоральної географії України.

Завданнями вивчення навчальної дисципліни є:

- опанування концептуально-методологічних основ дослідження регіону та процесів регіоналізації;
- засвоєння основних теорій організації просторово-територіальних систем;
- аналіз розподілу компетенцій між центральним, регіональним і місцевим рівнями влади;
- розуміння внутрішньополітичних проблем українських і закордонних регіонів;
- опанування засад політичного районування та електоральної географії України.

Навчальна дисципліна "Політична регіоналістика" є базовою дисципліною професійного циклу підготовки магістрів із спеціальності 291 "Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії". Опис навчальної дисципліни подано у табл. 1.1.

Таблиця 1.1

Характеристика навчальної дисципліни

Курс	1 М	
Семестр	1	
Кількість кредитів ECTS	5	
Аудиторні навчальні заняття	лекції	14
	семінарські, практичні	26
	лабораторні	–
Самостійна робота	110	
Форма підсумкового контролю	іспит	

У затвердженому Міністерством освіти і науки України стандарті вищої освіти за спеціальністю 291 "Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії" для другого (магістерського) рівня вищої освіти (наказ № 1003 від 04.08.2020 р.) міститься вичерпний перелік загальних та спеціальних (фахових) компетентностей, яких має набути випускник програми. Навчальна дисципліна "Політична регіоналістика" частиною свого змісту відповідає за формування таких спеціальних компетентностей: СК6 – здатність використовувати для дослідження міжнародних відносин, суспільних комунікацій та для регіональних студій теоретичні та методологічні підходи політології, економічної та правової науки, міждисциплінарних досліджень; СК9 – здатність виявляти та аналізувати особливості розвитку країн і регіонів, сучасних глобальних, регіональних та локальних процесів, місця в них України.

У табл. 1.2 наведено зміст підготовки здобувачів вищої освіти, сформульований у термінах результатів навчання.

Таблиця 1.2

Компетентності та результати навчання за навчальною дисципліною

Компетентності	Результати навчання
1	2
1. Здатність аналізувати глобальні, регіональні та локальні фактори форму-	Знати зміст понять "політична регіоналістика" і "політичний регіон"; мати уявлення

1	2
вання зовнішньої політики та стратегії України й інших держав	про політико-правову організацію та динаміку відносин "центр – регіони"; розумітися на регіональних політичних процесах у сучасних державах і Україні; вільно орієнтуватися в питаннях регіональної політики, регіональної влади і регіональних еліт у сучасній Україні
2. Здатність аналізувати, систематизувати та узагальнювати результати міждисциплінарних наукових досліджень у сфері міжнародних відносин і світової політики	Уміти застосовувати здобуті знання в політичних дослідженнях, в діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування, політичних організацій і бізнес-структур; мати навички регіональних політичних досліджень, виявлення й аналізу регіональних політичних акторів та їхніх інтересів, інтерпретації політичних відносин між територіальними рівнями влади

Для досягнення очікуваних результатів навчання особливого значення набуває ретельне опрацювання семінарських занять і методичне забезпечення самостійної роботи студентів.

Семінар – це форма навчальних практичних занять, яка полягає у самостійному вивченні студентами окремих питань і тем лекційного курсу з наступним оформленням навчального матеріалу у вигляді рефератів, доповідей, повідомлень тощо. Семінарські заняття отримали свою назву від латинського слова *seminarium*, що означає розсадник. Вони проводилися в давньогрецьких і римських школах як поєднання диспутів, повідомлень учнів, коментарів і висновків викладачів.

У сучасній вищій школі семінар – один з основних видів практичних занять як із гуманітарних, так і з природничих дисциплін. Семінар призначений для поглибленого вивчення того чи іншого предмета. Семінари розвивають творчу самостійність студентів, зміцнюють їхній інтерес до науки та наукових досліджень. Під час семінарських занять студенти опановують науковий апарат, набувають навичок оформлення наукових робіт і намагаються призвичаїтися до мистецтва усного та письмового викладу матеріалу.

Завдання семінарського заняття:

- закріплення, поглиблення із розширення знань студентів із відповідної навчальної дисципліни;

- формування навичок постановки та вирішення інтелектуальних завдань і проблем;
- удосконалення здібностей щодо аргументації студентами своїх думок, доведення або спростування суджень;
- демонстрація студентами досягнутого рівня теоретичної підготовки;
- опанування навичок самостійної роботи з літературою.

Самостійна робота студентів є важливою складовою частиною навчального процесу. Її слід розглядати як спосіб індивідуалізації процесу навчально-професійної підготовки студентів, як основу самоосвітньої діяльності фахівців, вагомий чинник їхньої професійної мобільності.

Самостійна робота студента – це форма організації навчального процесу, за якої заплановані завдання студент виконує самостійно під методичним керівництвом викладача.

У межах навчальної дисципліни "Політична регіоналістика" з метою опанування студентами навчальних завдань семінарські заняття проводяться за окремо взятими темами, а самостійна робота має наскрізний характер.

Структурно програма дисципліни складається з двох змістових модулів та 8 тем: *змістовий модуль 1* "Політична регіоналістика як субдисципліна політичної науки та соціально-політична практика" і *змістовий модуль 2* "Регіональна політика та регіональний політичний процес в Україні".

Система оцінювання сформованих компетентностей у студентів враховує види занять, які згідно з програмою навчальної дисципліни передбачають лекційні та семінарські заняття, а також виконання самостійної роботи.

Оцінювання сформованих компетентностей у студентів здійснюється за накопичувальною 100-бальною системою. Відповідно до Тимчасового положення "Про порядок оцінювання результатів навчання студентів за накопичувальною бально-рейтинговою системою" ХНЕУ ім. С. Кузнеця, контрольні заходи містять:

- поточний контроль, що здійснюється протягом семестру під час проведення лекційних, практичних, семінарських занять і оцінюється

сумою набраних балів (максимальна сума – 60 балів; мінімальна сума, що дозволяє студенту скласти іспит, – 35 балів);

- підсумковий/семестровий контроль, що проводиться у формі семестрового іспиту, відповідно до графіка навчального процесу.

Контрольні заходи мають на меті репрезентацію результатів навчання, серед яких: знання змісту понять "політична регіоналістика" і "політичний регіон"; сформованість уявлення про політико-правову організацію і динаміку відносин "центр – регіони"; розуміння регіональних політичних процесів у сучасних державах і Україні; вільна орієнтація в питаннях регіональної політики, регіональної влади і регіональних еліт у сучасній Україні; вміння застосовувати здобуті знання в політичних дослідженнях, в діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування, політичних організацій і бізнес-структур; оволодіння навичками регіональних політичних досліджень.

Оцінювання знань студента під час лекційних і семінарських занять та виконання індивідуальних завдань проводиться за такими критеріями: розуміння, ступінь засвоєння теорії та методології проблем регіоналізації; ступінь засвоєння фактичного матеріалу навчальної дисципліни; ознайомлення з рекомендованою літературою, а також із сучасною літературою з питань адміністративно-територіального поділу України; логіка, структура, стиль викладу матеріалу в письмових роботах і під час виступів в аудиторії, вміння обґрунтовувати свою позицію, здійснювати узагальнення інформації й робити висновки; вміння пояснювати альтернативні погляди та наявність власного погляду, позиції на певне проблемне питання; якість і чіткість суджень та умовиводів; логіка, структуризація й обґрунтованість висновків щодо конкретної проблеми; самостійність виконання роботи; грамотність подачі матеріалу; використання методів порівняння, узагальнення понять та явищ; оформлення індивідуальної роботи.

Структуру навчальної дисципліни подано в табл. 2.1.

2. Програма навчальної дисципліни

2.1. Структура навчальної дисципліни

Таблиця 2.1

Структура навчальної дисципліни

Назва змістового модуля	Теми семінарських занять (за змістовими модулями)	Лекції	Семінарські заняття	Самостійна робота
Змістовий модуль 1. Політична регіоналістична як субдисципліна політичної науки та соціально-політична практика	<i>Тема 1.</i> Регіон як рівень соціально-політичного аналізу	2	4	16
	<i>Тема 2.</i> Держава як територіально-політична система	2	4	16
	<i>Тема 3.</i> Практики територіальної організації держави	2	4	16
	<i>Тема 4.</i> Регіоналізм і моделі регіоналізації	2	4	16
Змістовий модуль 2. Регіональна політика та регіональний політичний процес в Україні	<i>Тема 5.</i> Регіональна політика	2	2	16
	<i>Тема 6.</i> Регіональні політичні процеси, регіональна влада та еліти	2	4	10
	<i>Тема 7.</i> Регіональна ідентичність та регіональна політична культура	1	2	10
	<i>Тема 8.</i> Регіональні політичні конфлікти	1	2	10
Усього		14	26	110

2.2. Анотований зміст лекційних занять

Змістовий модуль 1. Політична регіоналістика як субдисципліна політичної науки та соціально-політична практика

Тема 1. Регіон як рівень соціально-політичного аналізу

Теорія, предмет і об'єкт політичної регіоналістики. Просторовий вимір політики. Історія політичної географії та політичної регіоналістики.

Держава як територія. Регіоналізація в державі. Відносини "центр – периферія".

Поняття "регіон". Співвідношення регіонознавства і країнознавства. Види регіонів і критерії їхнього виділення. Сучасна глобалізація та її взаємозв'язок із процесами регіоналізації. Основні історико-культурні регіони світу. Специфіка культурно-релігійних макрорегіонів. Приклади міжнародно-політичних регіонів (НАТО, АСЕАН, etc.). Геоеніомічні та геополітичні регіони. Цивілізаційні макрорегіони сучасного світу.

Політична регіоналістика. Проблеми становлення політичної регіоналістики в сучасній Україні. Співвідношення понять "політична регіоналістика", "регіональна політологія", "регіонознавство", "регіональна політика", "геополітика". Місце політичної регіоналістики в системі суспільних наук. Політична регіоналістика і політичні процеси в регіонах. Методи політичної регіоналістики. Функції політичної регіоналістики. Політичні, економічні, географічні, юридичні, культурологічні, історичні, філософські аспекти регіоналізму.

Регіон як об'єкт міждисциплінарних досліджень. Комплексна дефініція регіону. Місце регіону в територіальній організації суспільства. Проблема політичного статусу регіону. Сучасні підходи до виділення регіону на Заході та пострадянському просторі. Регіон: економічний, політичний, культурний, ментальний. Регіоналізм, регіоналізація і глобалізація. Регіоналізм як "вимоги регіонів", регіоналізація як "відповідь центру", регіоналізм як соціокультурна доктрина.

Тема 2. Держава як територіально-політична система

Основи політико-географічного аналізу. Держава як категорія політичної географії та геополітики; фрагментація й інтеграція як державотворчі процеси; державне будівництво в контексті еволюції територіальних систем; електоральна географія.

Економічний і культурний детермінізм у поясненні процесів територіального та регіонального розвитку. Цивілізаційний підхід до аналізу територіальних проблем. Територіальна організація держави.

Регіоналістика в контексті політико-географічного підходу. Ф. Ратцель про роль регіонів у структурі політичного простору. Моделі взаємовідносин "цент – периферія" за С. Терроу: дифузно-ізоляційна, залежно-маргінальна, модель бюрократичної інтеграції. Роботи Ф. Дж. Тернера,

Р. Гартшорна, У. Бернхема. Теорія дифузії інновацій Т. Хегерстранда. Концепція "багатоскладових суспільств" Аренда Лейпхарта. Теорія "соціальних водорозділів" С. Ліпсета і С. Роккана.

Тема 3. Практики територіальної організації держави

Типи територіально-державного устрою: загальна характеристика. Первинні елементи територіального устрою суспільства. Територіальні системи країн світу. Політико-територіальний та історико-культурний устрій держав. Регіональний чинник у територіальному устрої різних країн. Політичні технології врегулювання просторових протиріч у закордонних країнах. Сучасні реформи політико-територіального устрою. Централізація й децентралізація як моделі внутрішньодержавних відносин. Процеси децентралізації та регіоналізація. Унітарна, децентралізована, федеративна і конфедеративна форми державності. Квазіфедеративна держава. Основні поняття територіальної структури (територія, простір, регіон, район, ареал, штат, комуна тощо). Регіоналізація та районування.

Історичні умови виникнення й особливості функціонування федеративних держав. Симетричні й асиметричні федерації. Конституційні й договірні федерації. Гарантії цілісності держави: проблеми автономізації, федералізації сепаратизму та сецесії.

Поняття адміністративно-територіального поділу держави (АТП) і його основні функції. Основні принципи адміністративно-територіального устрою та вимоги до нього у світовій практиці.

Історико-культурні чинники регіоналізації української держави. Підходи до реформування АТП в Україні: історія і сучасність. Дореволюційні проекти адміністративного устрою України. Три сучасних підходи до реформування АТП: федералізація, укрупнення областей, збереження наявного обласного поділу. Особливості проведення адміністративної реформи.

Тема 4. Регіоналізм і моделі регіоналізації

Європейський досвід регіоналізації. Підсумки регіоналізації: досвід федеративної Бельгії, регіоналізованих унітарних держав – Італії, Іспанії та Великої Британії, унітарних держав передання повноважень – Франції, Нідерландів, Португалії.

Європейський Союз – національна держава – регіон. Хартія регіоналізації в Європі. Ідея "Європи регіонів".

Регіоналізм і спроби реформування адміністративних систем Великої Британії, Нідерландів, Португалії та Греції. Успіх регіоналізації в Бельгії, Франції, Італії та Іспанії.

Чинники становлення та розвитку територіально-політичної системи України. Фізико-географічне районування території України. Економіко-географічне районування території України. Культурно-географічне районування території України. Адміністративно-територіальний поділ України. Відносини "центр – регіони" та ієрархія територіального управління в Україні.

Змістовий модуль 2. Регіональна політика та регіональний політичний процес в Україні

Тема 5. Регіональна політика

Поняття, суб'єкти та об'єкти регіональної політики. Місце регіональної політики у структурі державної політики. Система регулювання територіального розвитку держави. Стратегія територіального розвитку держави. Типи регіональної політики. Загальнодержавні та регіональні інтереси. Регіональні цільові програми. Методи регулювання регіонального розвитку. Бюджетне регулювання та міжбюджетні відносини.

Основні положення регіональної політики. Інструменти регіональної політики в сучасних державах. Практика регіональної політики в Україні. Державна регіональна політика і державне управління. Принципи державного міжрегіонального управління. Політичні і соціально-економічні причини поляризації та інтеграції регіонів.

Множинність наявних моделей взаємовідносин центру і регіонів. Моделі відносин "регіон – центр" та їхня характеристика (моделі домінування, впливу, взаємодії, співучасті, відчуженості). Рівень впливу центру та інтереси регіонів. Ступінь самостійності регіонів. "Політичний договір" як основний механізм розмежування компетенції, відповідальності, сфер впливу. Еволюція нормативно-правової бази відносин між центром і регіонами України.

Регіональне представництво в центральних органах влади. Регіональний лобізм: форми, інститути, методи.

Призначення європейської регіональної політики. Правові засади європейської регіональної політики. Етапи розвитку європейської регіональної політики. Розвиток транскордонного співробітництва в Європі.

Тема 6. Регіональні політичні процеси, регіональна влада та еліти

Теоретичні підходи до сутності місцевого самоврядування. Теорії й концепції місцевого самоврядування – класичні (суспільна й державна теорії) і сучасні (концепції суспільного вибору, дуалістична і локальна).

Світові моделі місцевого самоврядування. Класичні моделі: англосаксонська, французька (континентальна), змішана (іберійська) і радянська; альтернативні варіанти – інтегровані системи, дуальні системи, системи розщепленої ієрархії; три типи моделей здійснення управління й самоврядування: централізована, децентралізована та змішана (дуалістична).

Структура й функції місцевого самоврядування. Регіональне і місцеве управління: цілі та завдання, структура органів. Моделі владних відносин у регіоні та між центром і регіонами: світовий досвід. Регіональне представництво в центральних органах влади. Лобювання регіональних інтересів.

Регіональні еліти, їхні характеристики й ознаки. Поняття "регіональна еліта". Структурний аналіз регіональної еліти. Сутність соціогенетичного підходу. Географічний підхід у визначенні структури регіональної еліти. Специфіка етнічного підходу до визначення структури регіональної еліти. Місце і роль регіональної еліти у політичній системі суспільства: аналіз різноманітних аспектів політичного впливу регіональної еліти. Регіональні еліти в радянському і пострадянському просторі. Модель владних відносин у регіоні. Структура регіональної політичної еліти. Клієнтелізм в українських регіонах. Вплив регіональної еліти на законотворчий та електоральний процеси.

Методи дослідження походження регіональної еліти. Аналіз динаміки оновлення регіональної еліти. Чинники консолідації та диференціації регіональної еліти. Способи рекрутування регіональної еліти. Особливості позиціонування і легітимації елітних груп у регіональному політичному процесі та суспільстві. Система відносин регіональних правлячих еліт і інших політичних елітних груп.

Тема 7. Регіональна ідентичність та регіональна політична культура

Культурно-історичні та соціально-економічні передумови розвитку регіональної ідентичності. Основні елементи регіональної ідентичності. Розвиток політичної (регіональної) ідентичності як результат стратегій політичних акторів. Аналіз впливу регіональної ідентичності на сприйняття

загальнонаціональних політичних проблем: особливості електоральної поведінки. Оцінювання релевантності культурних передумов для оформлення регіональних політичних рухів. Вплив елементів політичної культури на розвиток регіонів. Сутність регіональної політичної культури. Політичні культури субнаціональних територіальних одиниць: типологія Даніеля Елазара.

Політичний регіоналізм як вираз регіональної політичної культури. Національна політична культура: злиття або мозаїка регіональних політичних культур. Регіональні політичні культури в Україні. Аналіз особливостей політичної свідомості й поведінки, партійної структури українського суспільства.

Регіональні виборчі системи: основні типи і політичний зміст. Реформування виборчої системи в Україні та його політичні наслідки. Типи виборчих кампаній на регіональному рівні й чинники голосування. Федеральні, регіональні й локальні виборчі кампанії (загальна характеристика). Місцеві вибори в українських регіонах: особливості організації та основні результати виборчих кампаній.

Регіональний ринок політичних послуг. Політична реклама в українських регіонах. Теоретичні основи електоральної географії: основні напрями і методи дослідження. Географічні чинники голосувань, електоральне районування території. Виборчий округ як електоральна одиниця регіонального рівня. Електоральна географія і регіональна політична культура.

Тема 8. Регіональні політичні конфлікти

Поняття "регіональний конфлікт". Природа регіональних конфліктів. Виміри регіональних конфліктів. Горизонтальні регіональні конфлікти як чинник розвитку держави. Специфіка регіональних політичних конфліктів. Дослідження динаміки регіональних політичних конфліктів. Етнополітичний конфлікт як різновид регіонального політичного конфлікту вертикального характеру.

Стратегії врегулювання регіональних політичних конфліктів. Сутність інтеграційної стратегії врегулювання регіональних політичних конфліктів. Умови застосування інтеграційної техніки під час врегулювання регіональних політичних конфліктів. Дослідження сецесії / іредента як механізму регулювання регіональних політичних конфліктів. "Сироти сецесії" як проблемний кейс врегулювання регіональних політичних

конфліктів. Характеристика консоціації як стратегії врегулювання регіональних політичних конфліктів. Аналіз можливості застосування консоціативних механізмів для врегулювання етнорегіональних та етнополітичних конфліктів. Деволюція як стратегія врегулювання регіональних політичних конфліктів.

3. Плани семінарських занять

Змістовий модуль 1. Політична регіоналістика як субдисципліна політичної науки та соціально-політична практика

Тема 1. Регіон як рівень соціально-політичного аналізу

1. Епоха глокалізації: глобальний світ у локальному (регіональному) вимірі (політико-філософські, політологічні та соціологічні експлікації).
2. Регіон у сучасному світі. Концептуальні підходи до виділення регіону на Заході й пострадянському просторі.
3. Співвідношення понять "регіон", "регіональність", "регіоналізм", "регіоналізація", "регіональна політика".
4. Інституціоналізація політичної регіоналістики як напряму політичної науки.
5. Проблематика регіоналізму в закордонній та вітчизняній політичній думці.
6. Становлення політичної регіоналістики в Україні: основні наукові центри, напрями досліджень, своєрідність вітчизняної традиції.

Запитання до обговорення та теми аналітичних доповідей:

1. Що розуміють під категорією "регіон" в Америці, Європі, Україні?
2. Чим відрізняється політична регіоналістика від інших навчальних дисциплін, що вивчають регіони?
3. Чи можна застосовувати концепт "уявного" Б. Андерсона до регіонального виміру політики?
4. Назвіть чинники фрагментації й інтеграції держави, виходячи з функціонального підходу до держави.
5. Опишіть розподіл функцій у державі відповідно до моделі "центр – периферія".

6. Дайте визначення поняттям "регіоналізм", "регіоналізація".

7. У чому секрет стабільності багатоскладових держав відповідно до теорії співсуспільної демократії А. Лейпхарта?

8. Чим пояснити становлення регіону як фокуса політичної ідентифікації?

9. Які проблеми політичної регіоналістики певним чином розроблені в Україні, а які ще очікують на своїх дослідників?

Тематизація дискусій та/або дебатів: "Онтологічний статус регіону".

Глобалізація економіки, панування неоліберальних політико-економічних практик призвели до розповсюдження дискурсу про обмеженість державного суверенітету та створення всесвітнього уряду. Попри відчутний конспірологічний характер згаданих тверджень, спробуйте пов'язати феномени глобалізації та регіоналізації, "локалізації" політики. Можливо, наприклад, концепція "Європи регіонів" є своєрідним перетином діалектичних протиріч сучасного світу. Як взагалі інтерпретувати відомий слоган: "думай глобально, дій локально"?

Рекомендована література: основна [1 – 5]; додаткова [6; 15 – 17; 24; 27; 34 – 40].

Тема 2. Держава як територіально-політична система

1. Держава як територія. Регіон і територіальна структура.

2. Регіоналізація як структурування державного простору: політичний, етнокультурний, соціально-економічний та географічний виміри.

3. Регіоналізація у багатоскладовому суспільстві.

4. Чинники і форми регіоналізації. Географічне моделювання та регіональний політичний аналіз.

Запитання до обговорення та теми аналітичних доповідей:

1. Назвіть основні поняття, за допомогою яких може бути експлікований просторовий вимір політичного явища.

2. Що таке "політичний регіон"?

3. Як у сучасному світі співіснують регіоналізм і глобалізм?

4. Яке значення у сучасній політичній регіоналістиці має концепція багатоскладового суспільства? Що таке "федеративне суспільство"?

5. Централізація і децентралізація як моделі внутрішньодержавних відносин.

6. Назвіть причини регіональних розбіжностей у сучасній українській державі. Які з них мають дезінтеграційний характер?

7. Що таке "територіально-державне будівництво"? Назвіть етапи формування території Української держави.

8. Назвіть зовнішні чинники регіоналізації України. Чи існує зв'язок між зовнішніми та внутрішніми чинниками регіоналізації?

9. Поясніть характер територіального будівництва в Іспанії та Швейцарії.

Тематизація дискусій та/або дебатів: "Пізній модерн/постмодерн: актуалізація чи спростування тези Карла Маркса про "відмирання держави".

Пам'ятаючи про здобутки минулої дискусії, спробуйте визначити власну оптику концептуалізації перспектив державної влади, суверенітету, гегемонії у сучасних суспільствах, чиї члени, "актори", "дієвці" керуються, за словами Петера Слотердайка, максимом: "навчіться себе продавати!"

Практична вправа.

Пройдіть невеличкий структурно-логічний тест. Після "занурення" в історико-політичну генезу Української держави спробуйте концептуалізувати проблему онтології та феноменології кордону (фронтира).

Заповніть таблицю: **формування кордонів сучасної України; історико-географічні регіони України:** Закарпатська Україна (1918 – 1939 рр.); Східна Галичина (1918 – 1939 рр.); Північна Буковина (1918 – 1940 рр.); Закарпатська Україна (1939 – 1945 рр.); Крим (1920 – 1954 рр.); Східна Галичина (1795 – 1918 рр.); **державно-політичний суверенітет:** Австро-Угорщина; Польща; Чехословаччина; Румунія; Угорщина; Радянська Росія.

Формування кордонів сучасної України; історико-географічні регіони України	Державно-політичний суверенітет
---	---------------------------------

Рекомендована література: основна [1 – 5]; додаткова [12; 21; 15 – 17; 27; 33 – 36; 38; 39].

Тема 3. Практики територіальної організації держави

1. Територіальна організація держави. Адміністративно-територіальний поділ держави.
2. Політико-адміністративні кордони. Гарантії цілісності держави.
3. Територіально-політична децентралізація. Концептуалізація балансу "центр – регіони".
4. Сучасний порівняльний федералізм. Теоретичне обґрунтування феномену федералізму.
5. Специфіка виникнення та еволюція федеративних держав.
6. Адміністративно-територіальний устрій України: стан та перспективи.

Запитання до обговорення та теми аналітичних доповідей:

1. Розкрийте поняття "адміністративно-територіальний поділ" і "адміністративно-територіальна одиниця".
2. Чому навіть гіпотетична можливість "федералізації" України багатьма сприймається як "сепаратизм"?
3. Яка модель внутрішньодержавних відносин найбільш ефективна у періоди криз / військових конфліктів?
4. Які саме моделі реформування територіальної організації України вам відомі? Проаналізуйте їхні переваги та недоліки.
5. У чому полягають особливості квазіфедеративних держав? Про які саме держави йде мова?
6. Як співвідносяться між собою наявні моделі вирішення "проблеми Донбасу": децентралізація, формула Ф.-В. Штайнмайєра, Мінські угоди тощо?
7. Чи завжди федералізація країни веде до сецесії? Назвіть причини сепаратизму. Які шляхи подолання сепаратизму існують у сучасному світі?
8. Розкрийте поняття "політичний кордон".
9. Який зміст і смисл транслюють поняття "децентралізація", "деволюція", "федералізація"?
10. Чим саме відрізняються одна від одної унітарна, федеративна, регіоналістська держави? Які смисли породжує слоган "Україна – єдина країна" і чи не є вони "уявними"?

Тематизація дискусій та/або дебатів: "Табуйовані сенси федералізації".

Чому взагалі існують "прості" (унітарні) та "складні" (федеративні) держави? Пригадайте європейські країни з федеративною формою територіального устрою. На яких засадах (етнонаціональних, територіальних, змішаних) вони побудовані? Оцініть можливість федералізації України. Наведіть соціально-політичні, соціокультурні, геополітичні тощо аргументи прихильників та супротивників федералізації країни.

Рекомендована література: основна [1 – 5]; додаткова [12; 15 – 17; 21; 27; 33 – 36; 46].

Тема 4. Регіоналізм і моделі регіоналізації

1. Розмежування понять "регіоналізм" і "регіоналізація". Регіони в європейському інтеграційному процесі.
2. Чинники регіоналізації Європейського політичного простору. Європейський регіоналізм і проблеми західноєвропейської інтеграції.
3. Концепції європейського регіоналізму. Концепція "Європи регіонів".
4. Регіони як учасники міжнародних відносин. Європейські моделі регіоналізації.
5. Регіоналізація українського соціуму як чинник політики.

Запитання до обговорення та теми аналітичних доповідей:

1. Що є складниками регіоналізму?
2. Дайте визначення поняттям "регіоналізм" і "регіоналізація". У чому полягає їхня відмінність?
3. Що спричиняє регіоналізацію і децентралізацію у державах Західної Європи?
4. Поясніть характер територіального будівництва в Іспанії та Швейцарії.
5. Чи є незмінною політична географія Європи? Проаналізуйте можливі наслідки Brexit щодо зміни геополітичних пріоритетів Євросоюзу.
6. Що/хто є діючими силами, чинниками процесів відокремлення Каталонії від Іспанії та Шотландії від Великої Британії?
7. У чому ви бачите схожість та відмінність італійської та французької моделей регіоналізації?

8. Проаналізуйте різноманітні інтерпретації концепції "Європи регіонів".

9. Якими є головні перешкоди на шляху реалізації концепції "Європи регіонів"?

10. Що становить принцип субсидіарності та як він втілюється у практиці Євросоюзу?

11. Які чинники регіоналізації існують та зберігаються з моменту появи Української держави (1991 рік)? Які створюються, додаються, спричинені політичними подіями, "революції гідності"?

Тематизація дискусій та/або дебатів: "Моделі регіоналізації".

Сьогоднішня законодавча база та політична практика виходять із припущення, що регіони України – це її області, тобто під терміном "регіоналізація" розуміється цементування старого (ще з радянських часів) обласного устрою держави. Змодельуйте витоки, умови, чинники, виклики, загрози, політичних гравців можливої політичної інституціоналізації нових регіонів України.

Рекомендована література: основна [1 – 5]; додаткова [8; 9; 21; 27; 35; 39; 40].

Змістовий модуль 2. Регіональна політика та регіональний політичний процес в Україні

Тема 5. Регіональна політика

1. Поняття, суб'єкти та об'єкти регіональної політики. Місце регіональної політики у структурі державної політики.

2. Стратегія територіального розвитку держави. Типи регіональної політики.

3. Регіональна політика ЄС.

4. Загальнодержавні та регіональні інтереси. Регіональні цільові програми.

5. Концепція державної регіональної політики України: витоки, методологія, експлікації, перспективи.

Запитання до обговорення та теми аналітичних доповідей:

1. Визначте обсяг і зміст поняття "регіональний політичний аналіз".

2. Що розуміється під регіональною політичною ситуацією? Які підходи використовуються задля її вивчення?

3. Яким є механізм, форми і мотивація міжрегіонального співробітництва у Європейському Союзі?

4. Яким чином європейські регіони залучені до ухвалення рішень на наднаціональному рівні? У яких формах (спосіб) це відбувається?

5. Яким є статус і функції Комітету регіонів ЄС?

6. Проаналізуйте перепони (інституційного, політичного, соціокультурного тощо характеру) на шляху реалізації концепції "Європи регіонів".

7. Які концепції (проекти) регіонального розвитку України вам відомі?

8. У чому полягає основне завдання державної регіональної політики? За яких умов застосовуються різні моделі регіональної політики?

9. Які питання перебувають у компетенції регіональних органів влади в унітарній і федеративній державах?

10. Проаналізуйте можливі сценарії адміністративно-територіальної реформи в Україні. Яка доля чекає на інститут "губернаторів" (голів обласних державних адміністрацій)?

11. Змодельуйте ситуації, що виражено такими тезами: "Сильні регіони – сильна Україна", "Сильний центр – єдина країна", "Заможний українець – впливове громадянське суспільство – розвинена держава". Концептуалізуйте власне бачення "України регіонів".

Тематизація дискусій та/або дебатів: "Що таке "Європа регіонів"?".

Прочитайте текст. Він є частиною більш розлогого викладення проблеми регіональної ідентичності у сучасній Європі [14].

Які альянзи, контамінації, ремінісценції викликає у вас термін "Європа регіонів"? Як вони узгоджуються із "європейським вибором" України? Які сенси транслює автор уривка, а, може, текст – лише беззмістовна данина академічному красномовству? Проаналізуйте різноманітні інтерпретації концепції "Європи регіонів".

"Актуалізацію концепції власне "європейського регіоналізму" пов'язують з Дені де Ружмонном. Розвиваючи регіоналістський підхід, він ще у 1960-х рр. характеризував державні кордони як гнучкі та рухливі, жорсткість яких поступово долається. Водночас джерелом сили майбутніх "євро регіонів" стане не їх закритість, а здатність до взаємодії один з одним. На думку Д. де Ружмона, перехід від нації до регіонів стане "найбільшим феноменом ХХ століття". Його піднесені праці на захист ідей федералізму звучать майже як реквієм традиційній національній державі. Подолання державних рамок, вважає де Ружмон, доцільне зі всіх точок зору. Національні

держави застаріли: вони занадто малі й занадто великі водночас. Занадто малі, оскільки не в змозі надати гарантій безпеки своїм громадянам і брати активну участь у світових справах. Занадто великі, позаяк не можуть забезпечити адекватного розвитку всіх складових їх регіонів і дати можливість громадянам бути ефективними учасниками громадського життя.

Наразі можна лише частково визначити атрибути підсумкової моделі "європейського федералізму", що формується. Деякі з моделей, які підтвердили свою міцність і спираються на більш ніж столітню традицію (подібно Швейцарії), становлять собою унікальний випадок і навряд чи можуть бути широко вживаними. Бельгійська модель, породжена етнолінгвістичними протиріччями і націлена на проведення виразного етнолінгвістичною кордону між фламандцями і валлонами, також мало ймовірно, що може вважатися універсальною для Європи. Іспанська модель "держави автономій", що виділяє суб'єкти на національній і територіальній основі й відображає таким чином етнолінгвістичну специфіку територій (Країни Басків і Каталонії), є вкрай проблематичною і маніфестує етнополітичну напругу.

Життєздатність та стабільність будь-якої федерації постійно підтримується, підживлюється двома рушійними силами: диференціацією та інтеграцією. Вони сприймаються як бінарні опозиції діалектичної єдності, мають протилежну спрямованість, але не мусять бути суперечливими. Суть "Європи регіонів" – у створенні та збереженні динамічного балансу між цими основними силами. Так чи інакше, модель регіонів є радше гіпотетичним фреймом для народів Європи, а сам регіоналістський підхід здатний привести процес будівництва загальноєвропейського простору як до успіху, так і до поразки.

Таке припущення не є перебільшенням на тлі кризи самої ідеї єдиної Європи. І взагалі – чи відповідає ретельно розроблений механізм інтеграції Євросоюзу історичній неминучості єдиної Європи? Перетворення цієї ідеї на дійсний стан речей вимагає більш високого рівня політичної інтеграції, що досягається під час зміцнення прерогатив національної держави, яка слугує головним чинником обмеження абстрактного націоналізму, що відповідає сучасним популістським тенденціям. Слід наголосити, що питання полягає не у виборі шляху економічної інтеграції за рахунок обмеження чи девальвації ролі політики, але саме у наданні політичного значення економіці. Ймовірно, що кризи європеїзму зароджуються і вирішуються в рамках циклічних криз світової економіки, у зв'язку з делегітимацією національних урядів. Політичний міф державинації переборює раціоналізований конструкт наднаціональної сверхдержави. Євросоюз не надав, а, можливо, й не міг надати, феноменологічної присутності тілу нації-держави, не встановив логічний зв'язок між своєю загальною структурою і роллю окремих держав-членів. Відповідно, з'являються поняття, що передбачають переосмислення перспектив інтеграції та внутрішніх протиріч інтеграційної діалектики: "Європа-держава", "Європа-простір", "Європа твердого ядра", "Європа концентричних кіл", "єдність у відмінностях" ("unity in diversity"), "Європа різних швидкостей" тощо. Стомленість "пересічних" європейців неоліберальними глобалізуючими проектами, імпліцитною метою яких є "царство свободи" для еліт, фінансових і банківських олігархів, власників промислових імперій та топ-менеджерів, що їх обслуговують,

спричинила попит на різнобарвний євроскептицизм та апгрейд традиціоналізму, комунітаризму, консерватизму. Не Брекзит став вирішальним чинником, що загострює кризу ЄС, а хибний проект мультикультурної Європи, ліберальних постісторичних, постмодерних метанаративів Брюсселю, в якому не знайшлося місця онтології етносу, території, історії (а не історичного оповідання про людину, закохану від народження в Іншого, віддану толерантним трендам та сповнену візій пост-правди) [13, с. 161–163].

Рекомендована література: основна [1 – 5]; додаткова [7; 11; 14; 16; 18; 21; 24; 26].

Тема 6. Регіональні політичні процеси, регіональна влада та еліти

1. Теорії та моделі місцевого самоврядування. Структура та функції місцевого самоврядування.

2. Регіональна влада в Україні. Генеза регіонального самоврядування й управління в Україні.

3. Моделі регіонального розвитку та представництва в проєктах українських політичних інновацій.

4. Регіональне представництво в центральних органах влади. Регіональний лобізм: форми, інститути, методи.

5. Вплив регіональних еліт на українську політику: інститути і неформальні механізми.

Запитання до обговорення та теми аналітичних доповідей:

1. Які теорії й концепції місцевого самоврядування вам відомі? Прихильником якої ви є особисто?

2. Проаналізуйте класичні й некласичні світові моделі місцевого самоврядування. Чи правда, що всі вони є концептуалізацією певної політичної філософії?

3. Яка з моделей здійснення управління й самоврядування – централізована, децентралізована та змішана (дуалістична) – є більш релевантною щодо українського *case study*? Аргументуйте відповідь.

4. Визначте поняття "регіональний політичний режим". Що ви знаєте про типології регіональних політичних режимів?

5. Які теорії та моделі місцевого самоврядування характеризують систему місцевого самоврядування в Україні?

6. Охарактеризуйте можливості регіонального та місцевого самоврядування в Україні.

7. Що таке "регіональні еліти"? Як може розглядатися їхня структура?
8. Які особливості трансформації регіональних еліт найбільш характерні для сучасного етапу політичного розвитку українських регіонів?
9. Від чого залежить актуалізація регіональних груп впливу? Як визначити реальну владну диспозицію у регіоні?
10. Що таке "політичне позиціювання груп впливу"? Які варіанти політичного позиціювання вам відомі?

Тематизація дискусій та/або дебатів: "Що таке консоціація"?

Кажуть, що демократія – це, перш за все, захист прав політичних, етно-конфесійних, лінгвокультурних меншин. Намагаючись операціоналізувати таке розуміння демократії, Аренд Лейпхарт створює своєрідну теорію середнього рівня – "консоціальної демократії". Головні концепти Лейпхарта: багатоскладове суспільство, політична сегментованість, консоціалізм, "велика коаліція". Охарактеризуйте консоціацію як стратегію врегулювання регіональних політичних конфліктів. Які успішні приклади консоціальної (співсуспільної) моделі демократії ви знаєте?

Рекомендована література: основна [1 – 5]; додаткова [7 – 9; 13 – 18; 27; 30; 31; 35 – 36].

Тема 7. Регіональна ідентичність та регіональна політична культура

1. Національна та регіональна ідентичності. Політичний регіоналізм як наслідок регіональної політичної культури.
2. Співвідношення понять "політична культура" і "політична субкультура". Властивості регіональної політичної культури. Регіональні політичні культури в Україні.
3. Електоральна географія: теорія та методи дослідження.
4. Загальна характеристика загальнодержавних, регіональних і місцевих виборчих кампаній.
5. Регіональні партії та рухи: структура і функції.

Запитання до обговорення та теми аналітичних доповідей:

1. Чи існує регіональна ідентичність в українському соціумі? Якщо так – оцініть зміст, спрямованість та ступінь її розвитку.
2. Наявність регіональної ідентичності може оцінюватися позитивно, негативно або нейтрально?

3. Які показники (індикатори) свідчать про існування регіональних політичних культур (субкультур)?

4. У яких випадках і чому (як) виникають і розвиваються регіональні партії?

5. Назвіть переваги та недоліки функціонування регіональних політичних партій у державі.

6. Чи можна в Україні виділяти регіональні політичні культури на підставі даних електоральної географії?

7. Яку підтримку мають регіональні партії у населення на загальнодержавних виборах?

8. Проаналізуйте результати місцевих виборів у жовтні 2015 року. Чи підтверджують вони наявність фрагментарної політичної культури?

9. Якими є перспективи регіональних політичних культур? Чи впливатимуть зміни у виборчому законодавстві (зокрема, запровадження пропорційної системи виборів до Верховної Ради України) на процеси інституціоналізації регіональних розбіжностей та посилення відцентрових тенденцій?

10. Проаналізуйте результати президентських виборів у березні-квітні 2019 року під кутом регіональної ідентичності та регіональної політичної культури.

Тематизація дискусій та/або дебатів: "Україна – єдина країна".

У ефірі програми "Княжицький" від 19 лютого 2017 року на Еспресо. TV її ведучий Микола Княжицький, корінний львів'янин, звертаючись до свого гостя Карла фон Габсбурга, онука останнього імператора Австро-Угорщини Карла I, пафосно виголосив: "Фактично, Ви – мій король". Відштовхуючись від цієї медіаподії, влаштуйте дебати щодо культурної, регіональної, історичної тощо гомогенності/гетерогенності України. Не оминіть концепти "єдності", "соборності", "унітарності", "титольної нації", "історичної пам'яті".

Рекомендована література: основна [1 – 5]; додаткова [6; 11 – 13; 15 – 17; 20; 22; 28; 32; 36 – 38].

Тема 8. Регіональні політичні конфлікти

1. Політичні конфлікти: сутність, ієрархія, типологія.

2. Поняття "регіональний конфлікт". Природа регіональних конфліктів. Виміри регіональних конфліктів.

3. Етнополітичний конфлікт як різновид регіонального політичного конфлікту.

4. Стратегії врегулювання регіональних політичних конфліктів.

Запитання до обговорення та теми аналітичних доповідей:

1. Дайте визначення регіонального політичного конфлікту. Що спричиняє його виникнення та розвиток?

2. У чому полягає специфіка регіонального політичного конфлікту?

3. Дайте визначення та наведіть конкретні приклади етнополітичних конфліктів як особливого типу регіональних політичних конфліктів.

4. Якими є стратегії врегулювання регіональних політичних конфліктів?

5. Як регіональні політичні конфлікти пов'язані з концепцією "права на самовизначення"? Чи завжди вимога національно-культурної автономії призводить до відокремлення?

6. Зробіть *case study* Каталонської проблеми за аналітичним ланцюгом: історія, культура, ідентичність, мова, ментальність, історична пам'ять, ідентичність, економічний егоїзм.

7. Змодельуйте сецесію/іреденту як механізм врегулювання регіональних політичних конфліктів.

8. Зробіть *case study* Югославської проблеми. Чи існували можливості збереження єдиної Югославської держави? Чи слід Україні визнати незалежність Косово?

9. У чому полягають особливості регіонального сепаратизму? Змодельуйте розвиток Шотландського кейсу.

10. Охарактеризуйте консоціацію як стратегію врегулювання регіональних політичних конфліктів. Які успішні приклади консоціальної (співспільної) моделі демократії ви знаєте?

11. Дайте розгорнуту характеристику деволюції як стратегії врегулювання регіональних політичних конфліктів.

12. Від чого залежать взаємовиключні пояснення "проблеми Донбасу" як "війни", "агресії", "громадянського конфлікту", "етнокультурного конфлікту", "громадянської війни", "сепаратизму"? Спробуйте відтворити логіку відповідних дискурсів.

Тематизація дискусій та/або дебатів: "Місцеві вибори 2020".

12 червня 2020 року Уряд затвердив новий адміністративно-територіальний устрій базового рівня. Відповідно до розпоряджень Кабінету

Міністрів, після місцевих виборів в Україні буде 1 470 територіальних громад, які покриватимуть усю територію країни. 17 липня 2020 року Верховна Рада України прийняла Постанову № 3650 "Про утворення та ліквідацію районів". Згідно з документом, тепер в Україні 136 районів. Старі 490 районів парламент ліквідував. 15 липня 2020 року Верховна Рада України прийняла постанову 3809 про призначення чергових місцевих виборів на 25 жовтня 2020 року). Отже, місцеві вибори 2020 року відбуватимуться в принципово нових умовах.

Спробуйте змодельювати підсумки виборів депутатів обласних рад (Дніпропетровська, Івано-Франківська, Одеська, Харківська, Хмельницька обласні ради), міських рад обласних центрів (Львів, Київ, Одеса, Тернопіль, Харків). Postfactum зробіть аналіз найбільш кричущих помилок.

Практична вправа.

Андрій Єрмолаєв, директор стратегічної групи "Софія", у 2010 – 2014 рр. – директор Національного інституту стратегічних досліджень, оголосив про створення відкритої "Ініціативи 16 липня". Вона присвячена узагальненню 30-річного досвіду проголошення Декларації про державний суверенітет України (тоді – УРСР) та пошуку нової стратегії розвитку країни та регіонів.

Ознайомтеся з "Ініціативою" цілком [45] або обмежтеся поданими уривками. Уявіть собі, що ви – партійний або громадський функціонер і дайте стислий, але пафосний коментар. Партійна/громадська приналежність персонажів коментування:

ВО "Свобода";

Політична Партія Шарія (ППШ);

Партія Європейська Солідарність (ПЄС);

Політична Партія "Опозиційна платформа – За Життя";

Партія Національний Корпус.

Ініціатива 16 липня

Суспільно-політична модель останніх років – це шлях відсталого периферії з ризиками анархії та отаманщини. Економічна модель, що не пододала олігархічні монополії і базується лише на сільському господарстві, заробітчанстві і остаточному вичавлюванні соків із залишків радянської інфраструктури, – це шлях бідності і злиднів. Зовнішньополітична модель, яка базується на концепціях і парадигмах двадцятирічної давнини, не відповідає сучасним геополітичним реаліям, не може забезпечити ключові інтереси та потреби українського суспільства: безпеку і добробут. Не можна допустити, щоби про нас колись у підручнику історії написали як про

покоління Нової Руїни, з повною втратою довіри, з руйнацією колись потужної індустрії, з внутрішніми розколами, з черговою втратою державності і незалежності. Рік тому Україна отримала унікальний шанс на новий старт. Але без нової, чітко сформульованої ідеології модернізації, україноцентризму та суспільної солідарності незабаром і цей шанс може бути змарнований. Єдиний шлях для країни – консолідація і подолання внутрішнього розбрату. Потрібен загальнонаціональний інклюзивний діалог для визначення такого майбутнього України, яке є комфортним для усіх. Потрібна інтегральна державна політика національного консенсусу, а не метання між минулим і невідомим...

... Різна історія, мови, релігії, культури – це не лінії поділу, а цивілізаційна перевага, ресурс взаємозбагачення та осучаснення. Історія України героїчна та трагічна. Це минуле, за яке нам не соромно, яке має безліч підстав для гордості. В українській історії знайдеться місце і для УНР, і для УРСР. Треба прийняти усю багатоманітність нашої історії, як і усю багатоманітність нашого сьогодення. Ті, хто не побудував нічого, не мають морального права зносити пам'ятники минулого. Не треба виривати то одні, то інші сторінки української історії на угоду політичній кон'юктурі. Усі культури та мови мають право на гідне місце, повагу і розвиток. Диктат, тиск щодо мови чи релігії неприпустимий, будь-які рішення на рівні держави, регіонів чи громад щодо освіти чи культури мають базуватися на діалозі і взаємоповазі. Меншини мають бути захищені, а будь-які спроби утиску їхніх прав – каратися. Нам потрібна інклюзивна модель розвитку – зафіксована у Конституції гарантія кожного на індивідуальні та колективні права, які ніхто не може обмежити...

Рекомендована література: основна [1 – 5]; додаткова [10; 16; 24; 25; 32].

4. Самостійна робота студентів

Робочою програмою навчальної дисципліни "Політична регіоналістика" передбачені такі форми самостійної роботи студентів: есе (творче завдання); підготовка аналітичних доповідей; опанування навичок полеміки (дебатів) і ведення дискусії; письмові контрольні роботи. Вичерпний перелік тем аналітичних доповідей, дебатів і дискусій міститься у планах семінарських занять ("*питання до обговорення та теми аналітичних доповідей*").

Тож зупинимося більш детально на вимогах до есе та тематиці контрольних робіт.

Есе, есей (фр. *essai* – спроба, начерк) – невеликий за обсягом прозовий твір, що має довільну композицію і висловлює індивідуальні думки та враження з конкретного приводу чи питання і не претендує на вичерпне і визначальне трактування теми; це жанр, який лежить на перетині художньої та публіцистичної (часом науково-популяризаторської) творчості.

Хоча художні тексти в стилі есе відомі з часів античності, появу цього жанру пов'язують з ім'ям Мішеля Монтеня, який з 1572 року й до кінця життя працював над своїм найбільшим літературним твором, що мав назву *Essais* ("Проби").

Визначальними рисами есе, переважно, є незначний обсяг, конкретна тема, дана в підкреслено вільному, суб'єктивному її тлумаченні, вільна композиція, парадоксальна манера мислення. Зазвичай есе виражає нове, суб'єктивне слово про щось.

Стиль есе відрізняється образністю, афористичністю, використанням свіжих метафор, нових поетичних образів, свідомою настановою на розмовну інтонацію і лексику. Він здавна формувався у творах, в яких на перший план виступає особистість автора. Пограничними жанрами для есе є поезія в прозі та науковий нарис або філософський трактат.

Будь-яка наукова або аналітична проблема є питанням або рядом питань, на які ми не знаємо відповіді, але хочемо їх отримати. Науковий пошук та аналіз є шляхом до потрібного нам знання, тобто до відповіді. Результатом аналітичної роботи є текст, що містить висновок дослідника та проблеми і аргументи, що його обґрунтовують. Якщо реферат – це, за своєю суттю, чужий текст, лише оброблений (переказаний) студентом, то есе є текстом авторським, тобто самостійно складеним. Есе є результатом самостійного аналізу проблеми, що задана темою есе. Інакше кажучи, тема есе є питанням, на яке студент у своєму власному тексті має дати аргументовану відповідь.

Основні вимоги до тексту есе

Вимога перша і головна. Оскільки автором тексту есе є студент, то чужі тексти можуть використовуватися тільки у вигляді цитат, а правила цитування мають строго дотримуватися. Цитати повинні мати підрядкові примітки, що містять посилання на джерело, і виділятися лапками. Якщо переказується великий фрагмент чужого тексту своїми словами, то необхідно назвати автора і дати посилання. Просто вказувати використані джерела у списку літератури недостатньо. Якщо студент ніяк не окреслив фрагмент чужого тексту, який вставив у своє есе, тобто не вказав на авторство іншої людини, це означає, що він видає чужий текст за свій. Це називається плагіатом і є неприпустимим. Будь-який плагіат буде означати зниження оцінки аж до 1 бала.

Вимога друга. Обсяг цитат, що використано в тексті, охоплюючи переказ, не має перевищувати 25 % загального обсягу есе. Перевищення

цієї цифри є зловживанням цитуванням і також слугує підставою для зниження оцінки.

Вимога третя. Ясність. Той, хто читає роботу студента, має розуміти, що він мав на увазі. Студенти мають утримуватися від використання термінів, значення яких вони не знають. Будь-який термін, що використовується у тексті, студенти мають уміти пояснити.

Вимога четверта. Послідовність. Текст не має містити логічно несумісних тверджень.

Вимога п'ята. Чіткість внутрішньої структури. Текст повинен мати чітку внутрішню організацію, тобто не бути потоком свідомості. Принаймні, потрібно виділити три частини:

1) вступ, в якому автор в одному-двох реченнях викладає сутність своїх тверджень, тобто стисло відповідає на питання теми або висловлює власну гіпотезу;

2) розгорнута аргументація, за допомогою якої він підкріплює висловлену тезу/гіпотезу;

3) висновок, у якому він ще раз повторює свої здобутки, вказуючи на їхній зв'язок з наведеними аргументами.

Обов'язковою частиною есе є список використаної літератури, залучення якої потрібно і всіляко схвалюється.

Під час написання есе студенти повинні мислити самостійно, мати свій погляд і вміти аргументовано відстоювати її.

Технічні вимоги

Обсяг есе – від 2 до 5 (не більше) сторінок машинописного тексту (12 кегль, інтервал – 1,3). За перевищення обсягу оцінка знижується. Зверніть увагу на дотримання вимог бібліографічного опису джерел.

Зразок оформлення:

*Есе з дисципліни "Політична регіоналістика"
на тему "Метафора Європи регіонів"*

виконав студент I-го курсу
магістратури спеціальності 291
Орест Шевченко

Галантний давньогрецький міф про Європу та її викрадення може і сьогодні бути фоном для різнобарвних – як культурно-антропологічних, ментально-історичних, так і політико-філософських наративів, оповідань про долю Європейського Союзу.

Історично Європа сприймається як велика спільнота, в якій співіснують різноманітні політичні інтереси, прагнення і очікування. Втім, від початку середньовіччя і до нашого часу були зроблені численні спроби надати цій невизначеній сукупності властивостей політичної одиниці. Можна згадати про універсалістські амбіції Карла Великого, про гегемоністські задуми Фрідріха Барбаросси, Карла V, про великий проєкт Генріха IV, в рамках якого глава французького уряду Сюллі передбачив появу великої християнської ради, що представляє європейські держави за принципом рівності. Французький абат Сен-П'єр у 1712 році мріяв про європейську конфедерацію, Сен-Сімон теоретизував щодо можливого створення наднаціонального демократичного уряду з метою збереження миру. Трансцендентальний прихильник лібералізму Іммануїл Кант став попередником Вудро Вільсона – засновника Ліги Націй. Несамовитий Наполеон був нащадком Карла Великого і в той же час передвісником де Голля, бо вилучив з європейського проєкту Англію. Пан'європейські концепції та ідеї в процесі політичного розвитку Європи вступали в протиріччя з особливостями політичних інститутів, що відбивали думку народів, націй, держав-націй, національних держав, які не визнавали над собою і крім себе ніякої додаткової легітимної влади. Навіть Віденський конгрес 1815 року, який запропонував першу форму інституційної співпраці між європейськими державами і породив сучасну ідею системи міжнародних відносин, виявився консервативним інструментом відновлення статус-кво, чим скористалися на той час великі держави для управління європейським концертом [1, с. 56–57].

Використана література

1. Геффернен М. Значення Європи. Географія та геополітика / М. Геффернен ; пер. з англ. – Київ : ДУХ І ЛІТЕРА, 2011. – 464 с.

Орієнтовні теми есе

1. Політика як солідарність.
2. Політика як спектакль.
3. Політика як дискурс.
4. Політика як класова боротьба.
5. Соборність як політичний міф.
6. Велич соборної України як технологія емоцій.
7. Симулякр національної єдності та його регіонально-політична значущість.
8. Метафора Європи регіонів.
9. Політична регіоналістика як технологія і як репрезентація "мікробу влади".
10. Регіоналізм і глобалізм: єдність та розрізнення.

11. Метафори регіоналізації української держави.
12. Федералізм як доля та технологія управління.
13. Онтологія регіону.
14. Американський федералізм: ідеали та цінності.
15. Німецький федералізм як спадок Отто фон Бісмарка.
16. Індійський федералізм як технологія співіснування багатоскладового суспільства.
17. Канадський федералізм як спадок Британської імперії.
18. Швейцарський федералізм як маніфестація вільних громад.
19. Бельгійський федералізм: між буттям і небуттям.
20. Тропология російського федералізму.
21. Європейська Хартія місцевого самоврядування як ліберальний проект.
22. Дискурс унітарної держави.
23. Унітарна держава: балансування між державою громадян і державою-нацією.
24. Кордон як геополітична доля.
25. Кордон як метафора.
26. Регіональна ідентичність як феноменологія регіону.
27. Консоціація як ліберальний дискурс.
28. Українські регіональні політичні партії: громадянське свавілля чи неофеодальні практики.
29. Адміністративно-територіальна реформа в Україні як "Сізіфова праця".
30. "Регіональний політичний режим" як маркер відцентрових трендів.
31. Регіональні політичні культури в Україні: Захід чи Галичина; Схід чи Малоросія; Південь чи Таврія?

Питання для самоконтролю

1. Основні напрями досліджень прикладної політичної регіоналістики.
2. Основні методи та методика прикладної політичної регіоналістики.
3. Принципи прикладних регіональних політичних досліджень.
4. Регіональний політичний аналіз як різновид політичного аналізу.
5. Основні підходи до вивчення регіональної політичної ситуації.
6. Чинники ефективності регіонального політичного аналізу.
7. Компаративний характер регіонального політичного аналізу.

8. Моделювання відносин "центр – периферія": основні підходи та стадії політичного дослідження регіону.
9. Специфіка регіонального політичного моніторингу. Предмет регіонального політичного моніторингу.
10. Особливості прогнозування політичних регіональних процесів.
11. Методи прогнозування політичних регіональних процесів та явищ.
12. Чинники надійності прогнозування політичних регіональних процесів.
13. Критерії регіону згідно з "Хартією регіоналізму" (1988).
14. Основні ознаки регіону.
15. Процес становлення регіону як одного з важливих фокусів політичної ідентифікації.
16. Позиційний принцип та політичні характеристики регіону. Структурний підхід у вивченні регіону.
17. Загальні причини регіоналізації.
18. Регіоналізація як особливий політичний процес.
19. Керованість та спонтанність процесу регіоналізації.
20. Аналіз активних та пасивних форм регіоналізації.
21. Сутність "регіональної емансипації".
22. Чинники регіоналізації.
23. Дослідження регіональної структури: квантифікаційні показники. Сутність індексу територіальної фрагментації.
24. Поняття регіональної політики (regional politics).
25. Моніторинг основних трендів регіональної політики.
26. Предмет, сфера регулювання регіональної політики.
27. Імплицитні форми регіональної політики.
28. Експліцитна регіональна політика.
29. Регіональна стратегія держави як квінтесенція регіональної політики.
30. Регіональна стратегія як елемент національної ідеології.
31. Регіональна стратегія як елемент політичної боротьби.
32. Аналіз впливу регіонів на процес ухвалення загальнодержавних рішень.
33. Феномен регіонального лобі.
34. Рівні політичного процесу в системі відносин "центр – регіони".
35. Основні підходи дослідження регіонального політичного процесу.
36. Поняття "регіональний політичний режим".

37. Вивчення регіонального політичного режиму: сутність методу персоніфікації.
38. Типологія регіональних політичних режимів.
39. Поняття та ознаки регіональної партії.
40. Класифікація регіональних партій.
41. Ендогенні та екзогенні чинники оформлення регіональних груп впливу.
42. Типологія регіональних груп впливу за їхнім політичним позиціонуванням.
43. Дослідження засобів та форм впливу регіональних груп впливу.
44. Поняття "регіональна еліта".
45. Структурний аналіз регіональної еліти.
46. Вплив регіональної еліти на законотворчий та електоральний процеси.
47. Методи дослідження походження регіональної еліти.
48. Аналіз динаміки оновлення регіональної еліти.
49. Чинники консолідації та диференціації регіональної еліти.
50. Способи рекрутування регіональної еліти.
51. Культурно-історичні та соціально-економічні передумови розвитку регіональної ідентичності.
52. Основні елементи регіональної ідентичності.
53. Розвиток політичної (регіональної) ідентичності як результат стратегій політичних акторів.
54. Аналіз впливу регіональної ідентичності на сприйняття загальнонаціональних політичних проблем: особливості електоральної поведінки.
55. Сутність регіональної політичної культури.
56. Політичні культури субнаціональних територіальних одиниць: типологія Д. Елазара.
57. Умови існування регіональної політичної культури.
58. Політичний регіоналізм як вираз регіональної політичної культури.
59. Специфіка регіональних політичних конфліктів.
60. Стратегії врегулювання регіональних політичних конфліктів.
61. "Сироти сецесії" як проблемний кейс урегулювання регіональних політичних конфліктів.
62. Сутність асиметричної децентралізації.
63. "Регіоналістська держава" як проміжна форма між унітарною та федеративною державою.

64. Моделі унітарної держави.
65. Постколоніальні моделі децентралізації.
66. Федералізм як нормативний політичний принцип.
67. Співвідношення федеративної форми державного ладу та демократичного політичного режиму.
68. Сутність глокальної реорганізації простору.
69. Моделювання електорального вибору.
70. Поняття "політичний регіон".

5. Поточний і підсумковий контролю успішності знань студентів

Поточний контроль успішності навчання студентів із навчальної дисципліни "Політична регіоналістика" та рівня сформованості у них очікуваних компетентностей здійснюється в таких формах: робота на лекційних заняттях; участь у дискусії та обговоренні питань на семінарських заняттях; перевірка есе (творчого завдання) за заданою тематикою; підготовка аналітичних доповідей; опанування навичок полеміки (дебатів); проведення письмової контрольної роботи.

Поточний контроль успішності навчання у формі роботи на лекційних заняттях здійснюється на кожному лекційному занятті, усно. Поточний контроль успішності навчання у формі обговорення питань семінарських занять здійснюється на всіх семінарських заняттях, усно; у формі дебатів, участі у дискусії, у формі аналітичної доповіді за заданою тематикою – чотири рази за семестр на семінарських заняттях, усно.

Поточний контроль успішності навчання у формі перевірки есе за погодженою тематикою здійснюється 1 раз за семестр, захист проводиться на семінарських заняттях в усній формі з наданням письмового тексту.

Поточний контроль успішності навчання у формі проведення письмової контрольної роботи здійснюється в позааудиторному форматі двічі за семестр.

Зазначені форми і засоби поточного контролю успішності навчання студентів із навчальної дисципліни "Політична регіоналістика" спрямовані на стимулювання систематичної поточної навчальної та самостійної роботи тих, хто навчається, на підвищення об'єктивності оцінювання їхніх знань, запровадження здорової конкуренції між студентами у навчанні, на виявлення та розвиток їхніх творчих і дослідницьких здібностей.

Підсумковий контроль успішності навчання студентів із навчальної дисципліни "Політична регіоналістика" та рівня сформованості у них компетентностей, які підтримуються цією компонентою навчального плану, проводиться у формі семестрового іспиту відповідно до графіка навчального процесу спеціальності.

Семестровий іспит – форма оцінювання підсумкового засвоєння студентами теоретичного та практичного матеріалу з окремої навчальної дисципліни, що проводиться як контрольний захід. Завданням іспиту є перевірка розуміння студентами програмного матеріалу загалом, логіки та взаємозв'язків між окремими розділами, здатності творчого використання накопичених знань, уміння формулювати своє ставлення до певної проблеми навчальної дисципліни тощо.

Екзаменаційний білет охоплює програму навчальної дисципліни і передбачає визначення рівня знань та ступеня опанування студентами компетентностей. Кожен екзаменаційний білет складається з трьох завдань (стереотипне, діагностичне та евристичне завдання), які дозволяють діагностувати рівень теоретичної та практичної підготовки студента, виявити ступінь його опанування компетентностей із навчальної дисципліни.

Результат семестрового іспиту оцінюється в балах (максимальна кількість – 40 балів, мінімальна кількість, що зараховується, – 25 балів) і проставляється у відповідній графі екзаменаційної "Відомості обліку успішності".

Студента слід **вважати атестованим**, якщо сума балів, одержаних за результатами поточної/підсумкової перевірки успішності, дорівнює або перевищує 60. Мінімумально можлива кількість балів за поточний і модульний контроль упродовж семестру – 35 та мінімумально можлива кількість балів, набраних на іспиті, – 25.

5.1. Розподіл балів за формами роботи та за тижнями

У табл. 5.1 вказано засоби оцінювання згідно з технологічною картою.

Таблиця 5.1

Розподіл балів

Теми змістового модуля			Лекційні заняття	Семінарські заняття	Перевірка есе	Аналітична доповідь	Участь у дебатах	Участь у дискусії	Письмова контрольна робота	Усього
Змістовий модуль 1	Тема 1	1 – 2 тижні	0,2	0,4	–	–	4	1	–	5,6
	Тема 2	3 – 4 тижні	0,2	0,4	–	4	–	1	–	5,6
	Тема 3	5 – 6 тижні	0,2	0,4	–	4	4	–	4	12,6
	Тема 4	7 – 8 тижні	0,2	0,4	–	–	4	1	–	5,6
Змістовий модуль 2	Тема 5	9 – 10 тижні	0,2	0,4	12	4	–	–	–	16,6
	Тема 6	11 – тиждень	0,2	0,2	–	–	4	–	4	8,4
	Тема 7	12 – тиждень	–	0,2	–	4	–	–	–	4,2
	Тема 8	13 – тиждень	0,2	0,2	–	–	–	1	–	1,4
Усього			1,4	2,6	12	16	16	4	8	60
Іспит			40							
Підсумок			100							

5.2. Зразок екзаменаційного білета

Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця

Освітньо-кваліфікаційний рівень – магістр

Галузь знань 29 – "Міжнародні відносини"

Спеціальність – 291 Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії

Семестр – 1

Навчальна дисципліна – **Політична регіоналістика**

Екзаменаційний білет № 1

1. Відтворіть логіко-структурні та семантичні зв'язки між поняттями (концептами), теоріями (концепціями), напрямками та їхніми авторами (адептами):

концепти, концепції – Пан'Європа, "зіткнення цивілізацій", дискурс, новий регіоналізм, політичний конфлікт, консолідація, глокалізація, модель "центр – периферія"; **автори** – М. Фуко, Р. Куденгофе-Калергі, Р. Робертсон, С. Роккан, М. Кітінг, А. Лейпхарт, Р. Дарендорф, С. Хантінгтон:

Концепти, концепції	Автори концептуалізації

2. Чим відрізняється політична регіоналістика від інших дисциплін, що вивчають регіони?

3. Охарактеризуйте консолідацію як стратегію врегулювання регіональних політичних конфліктів. Які успішні приклади консолідаційної (співспільної) моделі демократії ви знаєте?

Затверджено на засіданні кафедри філософії і політології
протокол № 1 від "29" 08 .2019 р.

Зав. кафедри
(підпис)

Кузь О. М.
(ПІБ)

Екзаменатор

(підпис) (ПІБ)

5.3. Критерії оцінювання екзаменаційних робіт з навчальної дисципліни "Політична регіоналістика"(ПР)

Екзаменаційний білет складається з трьох питань.

Перше питання – тестового штибу, налічує 8 точок оцінювання. Кожна правильна відповідь – 0,5 бала. Загалом 4 бали.

Друге питання передбачає знання теорії політичної регіоналістики та вимагає демонстрації аналітичних навичок. Оцінюється за стандартною 12-бальною шкалою. Максимум – 12 балів.

Відповідь на третє питання має виявити вміння творчо опрацювати засвоєний матеріал, а також застосовувати його в професійній діяльності. Завдання вимагає демонстрації навичок до систематизації, інтерпретації; перевіряє здатність створювати креативні наукові тексти. Оцінюється за стандартною 12-бальною шкалою з коефіцієнтом "2". Максимум – 24 бали.

Максимальний бал за іспит – 40. Дивитися у табл. 5.2.

Таблиця 5.2

Стандартна 12-бальна шкала оцінювання

Ступінь виконання	Бал
1	2
Відповідь аргументована, виявляє глибину та оригінальність мислення. Містить засвоєний теоретичний матеріал у повному обсязі. Блискуче поєднання теорії й практики ПР	12
Відповідь аргументована, виявляє глибину та оригінальність мислення. Під час оперування теоретичним матеріалом допущені незначні помилки. Вражаюче поєднання теорії й практики ПР	11
Відповідь аргументована, але не виявляє творчої самостійності мислення. Під час оперування теоретичним матеріалом допущено незначні помилки, відсутнє знання теорії й практики ПР	10
Відповідь загалом правильна, але бракує аргументованих висновків, допущені певні помилки у ході визначення категорій, словових зв'язків тощо. Відсутнє знання теорії й практики ПР	9
Відповідь виявляє обізнаність студента за проблематикою питання, але бракує аргументованих висновків, допущені певні помилки у ході визначення категорій, словових зв'язків тощо. Поєднання теорії й практики ПР стандартизоване	8

1	2
Відповідь виявляє обізнаність студента за проблематикою питання, але бракує аргументованих висновків; виявлені певні труднощі під час оперування теоретичним матеріалом. Поєднання теорії й практики ПР на межі нудьги	7
Присутнє лише часткове висвітлення змісту питання; виявлені певні труднощі під час оперування теоретичним матеріалом. Теорія й практика ПР не поєднані	6
Відповідаючи на питання, допущені суттєві помилки, які впливають на зміст; самостійність мислення виявлена лише частково. Знання головних теорій, концепцій майже не відтворене	5
Відповідь виявляє лише загальне ознайомлення студента з проблематикою питання; самостійність мислення, висновки відсутні. Знання головних теорій, концепцій майже не відтворене	4
Відповідь виявляє відсутність у студента самостійності мислення; здатність до раціонального дискурсу не фіксується. Завдання провалено	3
Відповідь відсутня. Завдання провалено	1 – 2

5.4. Шкала оцінювання: національна та ЄКТС

У табл. 5.3 наведено шкалу оцінювання.

Таблиця 5.3

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ЄКТС	Оцінка за національною шкалою	
		для іспиту, курсового проєкту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82 – 89	B	добре	
74 – 81	C		
64 – 73	D	задовільно	
60 – 63	E		
35 – 59	FX	незадовільно	не зараховано
1 – 34	F		

Рекомендована література

Основна

1. Бусыгина И. М. Политическая регионалистика : учеб. пособ. / И. М. Бусыгина. – Москва : Московский государственный университет международных отношений (Университет) ; "Российская политическая энциклопедия" (РОССПЭН), 2006. – 280 с.

2. Кармазіна М. Регіональні політичні режими в Україні: підстави формування, специфіка функціонування, особливості трансформації / М. Кармазіна, Т. Бевз, Н. Ротар. – Київ : ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2018. – 248 с.

3. Китинг М. Новый регионализм в Западной Европе / М. Китинг // Логос. – 2003. – № 6 (40). – С. 67–116.

4. Панченко Т. В. Принцип субсидіарності у сучасному демократичному розвитку : монографія / Т. В. Панченко. – Харків : Майдан, 2011. – 366 с.

5. Панченко Т. В. Політична регіоналістика : навч. посіб. / Т. В. Панченко. – Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2011. – 188 с.

Додаткова

6. Бусыгина И. Концептуальные основы европейского регионализма / И. Бусыгина // Европа: вчера, сегодня, завтра / под ред. Н. П. Шмелева ; Ин-т Европы РАН. – Москва : Экономика, 2002. – С. 395–404.

7. Гольцов А. Г. Політична географія : навч. посіб. / А. Г. Гольцов. – Київ : МАУП, 2007. – 256 с.

8. Горбатенко В. П. Політичне прогнозування : навч. посіб. / В. П. Горбатенко, І. О. Бутовська. – Київ : МАУП, 2005. – 152 с.

9. Гьофе О. Справедливість і субсидіарність: Виступи в Україні / О. Гьофе. – Київ : Альтерпрес, 2004. – 144 с. – (Філософські контакти. Україна – Німеччина).

10. Долішній М. І. Регіональна політика на рубежі ХХ–ХХІ століть: нові пріоритети / М. І. Долішній. – Київ : Наукова думка, 2006. – 511 с.

11. Замятин Н. Ю. Модели политического пространства / Н. Ю. Замятин // Политические исследования. – 1999. – № 4. – С. 29–41.

12. Крюков О. Інституалізація регіональних еліт України [Текст] / О. Крюков // Вісник НАДУ. – 2006. – №1. – С. 273–278.

13. Кузь О. М. "Європа регіонів" як ідентичнісний проект / О. М. Кузь // Політико-правова ментальність українського соціуму в умовах європейської інтеграції : монографія / [О. О. Безрук, В. С. Бліхар, Л. М. Герасіна та ін.] ; за ред. М. П. Требіна. – Харків : Право, 2019. – С. 149–165.

14. Кулматов К. Н. Региональные аспекты международных отношений / К. Н. Кулматов, А. В. Митрофанова. – Москва : Восток-Запад, 2010. – 536 с.

15. Кучуран А. Історія дослідження політичної регіоналістики в Україні / А. Кучуран // Науковий вісник Чернівецького університету. Історія. Політичні науки. Міжнародні відносини. – 2014. – Вип. 702–703. – С. 181–184.

16. Лейпхарт А. Многосоставные общества и демократические режимы / А. Лейпхарт // ПОЛИС. – 1992. – № 12. – С. 217–225.

17. Маковський С. О. "Регіон", "регіоналізм", "регіоналізація" в європейському контексті: у пошуку оптимальної наукової дефініції / С. О. Маковський // Актуальні проблеми міжнародних відносин : зб. наук. пр. – Київ, 2014. – Вип. 118 (I). – С. 35–50.

18. Малиновський В. Я. Українська політична регіоналістика в контексті сучасних суспільно-політичних викликів / В. Я. Малиновський // Вісник Національного університету "Юридична академія України ім. Я. Мудрого" / редкол. : А. П. Гетьман та ін. – Харків : Право, 2017. – № 2 (33). – С. 95–104. – (Серія: Політологія).

19. Мальський М. З. Теорія міжнародних відносин : підручник / М. З. Мальський, М. М. Мацях ; [4-те вид., перероб. і допов.]. – Київ : Знання, 2011. – 406 с.

20. Майборода О. М. Етнічність у міжнародній системі / О. М. Майборода. – Київ : ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2015. – 408 с.

21. Матвієнко А. С. Політико-правові засади територіальної організації держави: світовий досвід і Україна : монографія / А. С. Матвієнко. – Київ : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2015. – 376 с.

22. Мідделаар Луук ван. Перехід до Європи: Як континент став союзом / Луук ван Мідделаар ; пер. з англ. Олексія Панича. – Київ : Дух і літера, 2018. – 576 с.

23. Політичні ідентичності в сучасній Україні / за ред. М. С. Кармазіної. – Київ : ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2015. – 288 с.

24. Практика зарубіжного регіоноведення и мировой политики : учебник / А. Д. Воскресенский, В. Я. Белокреницкий, А. А. Байков, А. О. Ермолаев. – Москва : Магистр ; ИНФРА-М, 2016. – 560 с.

25. Снайдер Т. Перетворення націй. Польща, Україна, Литва, Білорусь 1569 – 1999 / Т. Снайдер ; пер. з англ. А. Котенка, О. Надтоки. – Київ : Дух і літера, 2014. – 464 с.
26. Стародуб Т. Особливості становлення регіональної компаративістики як наукового напрямку політичної регіоналістики [Текст] / Т. Стародуб // Політичний менеджмент. – 2012. – № 3. – С. 22–30.
27. Туровский Р. Ф. Центр и регионы: проблемы политических отношений : монография / Р. Ф. Туровский. – Москва : ГУ ВШЭ, 2007. – 399 с.
28. Туровский Р. Ф. Политическая регионалистика [Текст] : учеб. пособ. для вузов / Р. Ф. Туровский ; Гос. ун-т – Высшая школа экономики. – Москва : ГУ ВШЭ, 2006. – 780 с.
29. Уоттс Р. Федеративні системи / Р. Уоттс. – Харків : Центр освітніх ініціатив, 2002. – 192 с.
30. Ушакова Ж. С. Регіон як політичний феномен в умовах формування нового світового порядку / Ж. С. Ушакова // Гілея (науковий вісник) : збірник наукових праць. – Київ : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2009. – Спецвипуск. – С. 265–271.
31. Ушакова Ж. С. Основні підходи до дослідження регіоналізму як об'єктивного процесу сучасної світової політики / Ж. С. Ушакова // Гілея (науковий вісник) : збірник наукових праць / гол. ред. В. М. Вашкевич. – 2009. – Вип. 19. – С. 321–334.
32. Шпорлюк Р. Формування модерних націй: Україна – Росія – Польща / Р. Шпорлюк ; пер. з англ. М. Климчука, М. Рябчука, Ярослави Стріхи та ін. – Київ : Дух і літера, 2016. – 552 с.
33. Элазар Д. Сравнительный федерализм / Д. Элазар // Политические исследования. – 1995. – № 5. – С. 106–115.
34. Этциони Амитаи. От империи к сообществу: новый подход к международным отношениям / Амитаи Этциони ; пер. с англ. под ред. В. Л. Иноземцева. – Москва : Ладомир, 2004. – 443 с.
35. Hettne Björn. Beyond the "new" regionalism / Hettne // New Political Economy. – 2005. – Vol. 10 (4). – P. 543–571.
36. Keating M. The new regionalism in Western Europe: territorial restructuring and political change / M. Keating. – Cheltenham : Edward Elgar, 1998. – 242 p.
37. Marks G. Territorial Identities in the European Union / G. Marks // Regional integration and democracy / ed. by J. Anderson. – Boston : Rowman & Littlefield Publishers, 1999. – P. 69–94.

38. Middelaar Luuk van. Alarums and excursions: improvising politics on the European stage / Luuk van Middelaar. – Newcastle upon Tyne : Agenda, 2019. – 320 p.

39. Söderbaum Fredrik. Rethinking regionalism / F. Söderbaum. – London : Palgrave Macmillan, 2015. – 272 p.

40. State formation, nation-building, and mass politics in Europe : the theory of Stein Rokkan : based on his collected works / edited by Peter Flora with Stein Kuhnle and Derek Urwin. – Oxford : Oxford University Press, 1999. – 444 p.

Інформаційні ресурси

41. Атлантична рада США [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.atlanticcouncil.org>.

42. Брукінгський інститут (The Brookings Institution (BI)) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.brookings.edu>.

43. Децентралізація: інформаційний портал Кабінету Міністрів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://decentralization.gov.ua>.

44. Європейський союз [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.europarl.eu.int>.

45. Ініціатива 16 липня. 3 нагоди 30-річчя Декларації про державний суверенітет України. Заради спільного майбутнього / Strategic group Sofia [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://sg-sofia.com.ua/iniziativa-16-lipnya>.

46. Королевський інститут міжнародних отношений (The Royal Institute of International Affairs) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.chathamhouse.org>.

47. МЗС України (офіційний сайт). – Режим доступу : <https://mfa.gov.ua/ua>.

48. Міністерство регіонального розвитку та будівництва в Україні. Офіційний сайт. – Режим доступу : <http://www.minregionbud.gov.ua>.

49. Организация Объединенных Наций [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.un.org>.

50. The Assembly of European Regions [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.aer.eu>.

Методичне забезпечення

51. Політична регіоналістика [електронне видання] : робоча програма навчальної дисципліни для студентів спеціальності 291 "Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії" другого (магістерського) рівня / уклад. Д. С. Коротков, О. М. Кузь. – Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2019. – 12 с.

52. Політична регіоналістика. Сайт персональних навчальних систем ХНЕУ ім. С. Кузнеця. – Режим доступу : <https://pns.hneu.edu.ua/course/view.php?id=5373>.

Зміст

Вступ.....	3
1. Мета та завдання навчальної дисципліни	4
2. Програма навчальної дисципліни	9
2.1. Структура навчальної дисципліни.....	9
2.2. Анотований зміст лекційних занять	9
3. Плани семінарських занять	15
4. Самостійна робота студентів	28
5. Поточний і підсумковий контролі успішності знань студентів	35
5.1. Розподіл балів за формами роботи та за тижнями.....	37
5.2. Зразок екзаменаційного білета	38
5.3. Критерії оцінювання екзаменаційних робіт з навчальної дисципліни "Політична регіоналістика" (ПР).....	39
5.4. Шкала оцінювання: національна та ЄКТС	40
Рекомендована література.....	41
Основна.....	41
Додаткова.....	41
Інформаційні ресурси	44
Методичне забезпечення	45

НАВЧАЛЬНЕ ВИДАННЯ

ПОЛІТИЧНА РЕГІОНАЛІСТИКА

**Методичні рекомендації
до семінарських занять
та самостійної роботи студентів
спеціальності 291 "Міжнародні відносини,
суспільні комунікації та регіональні студії"
другого (магістерського) рівня**

Самостійне електронне текстове мережеве видання

Укладачі: **Кузь Олег Миколайович**
Жеребятнікова Ірина Володимирівна
Коротков Дмитро Сергійович

Відповідальний за видання *О. М. Кузь*

Редактор *В. Ю. Степаненко*

Коректор *В. Ю. Труш*

План 2021 р. Поз. № 204 ЕВ. Обсяг 47 с.

Видавець і виготовлювач – ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 61166, м. Харків, просп. Науки, 9-А

---

*Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру
ДК № 4853 від 20.02.2015 р.*